

Людмила Майстренко
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна
shakhl@mail.ru

Lyudmila Maystrenko
V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv
Mykolaiv, Ukraine

КУЛЬТУРНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

THE CULTURAL INTELLECT AS A FACTOR OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

У статті проаналізовано чотири виміри культурного інтелекту, розкрито його змістові компоненти (метакогнітивний, когнітивний, мотиваційний і поведінковий), пов'язані з реаліями суспільного життя, ступенем його глобалізації, через яку сучасна людина одночасно стає учасницею двох і більше культур. Актуальність проблеми розвитку культурного інтелекту пояснюється високим рівнем евристичних можливостей, які сприяють успішній соціальній адаптації людини в полікультурному середовищі. Для вимірювання CQ розроблено «шкалу культурного інтелекту» (Cultural Intelligence Scale – CQS), яка так само, як і тест IQ, дає змогу оцінювати культурний інтелект не лише окремих індивідів, а й певних груп. Виміри культурного інтелекту пов'язані зі здатністю здобувати та сприймати знання про інші культури та користуватися ними.

Ключові слова: культурний інтелект, білінгвізм, глобальна ідентичність, культурна глобалізація, виміри культурного інтелекту, поведінковий аспект культурного інтелекту.

The article analyses the four dimensions of cultural intelligence scale, which enables to evaluate the cultural intelligence not only certain individuals, but also

certain groups. Model of cultural intelligence consists of four components: metacognitive, cognitive, motivational and behavioral. Relevance of cultural intelligence is caused by the realities of strengthening of intercultural relations in the sphere of labour. Cultural intelligence is associated with individual ability to understand quickly and to interpret correctly the circumstances related to cultural diversity and is found in the situations when a person is faced with different cultures and with the representatives of different cultures. To measure CQ it's developed such a tool as the "scale of cultural intelligence", which as well as IQ test enables you to evaluate cultural intelligence not only certain individuals but certain groups. Dimensions of cultural intelligence are related to the ability to perceive and acquire knowledge about other cultures and to use them. The concept of cultural intelligence has a strong practical orientation.

Key words: cultural intelligence, bilingualism, global identity, cultural globalization, metacognitive dimension of cultural intelligence, cognitive dimension of cultural intelligence, motivational dimension of cultural intelligence, behavioral aspect of cultural intelligence.

Інтерес до вивчення культурного інтелекту пов'язаний як із великою складністю в концептуальному полі цього феномену, так і з потребою прикладних досліджень. Через посилення міжкультурних зв'язків як результату економічної та культурної глобалізації люди часто втягуються одночасно у дві, три і більше культури. У мультикультурному світі формуються нові ідентичності, в яких глобальне поєднується з локальним. Об'єднуючи шари різних культур, вони відзначаються високою полімовною компетентністю. Нова ідентичність вимагає особливих якостей людського інтелекту, здатного враховувати культурні аспекти ділової та міжособистісної взаємодії – так званого культурного інтелекту, який можна розглядати як особливу форму соціального інтелекту в полікультурному суспільстві. Формування нових ідентичностей у багатокультурному світі в епоху зростання міжкультурних процесів сприяє змішуванню народів і культур, з одного боку, і виявляє

тенденцію зберігати етнічну і культурну ідентичність – з іншого, залишається одним із найважливіших соціально-психологічних процесів [4, 5]. Вона називається «глобальною ідентичністю» (тобто глокалізацією), в якій зберігаються локальні етнічні ідентичності (G. Paulgaard, U. Ram, I. Tomplinson, D. Tubin, O. Lapidot та інші). «Глокалізація» – посилення локального на тлі глобальних процесів – одна з центральних тенденцій культурної глобалізації.

У сучасному суспільстві існує великий запит на ідентичності з множинними вимірами. Ідея про новий тип ідентичності втілилась у рамках сучасного наукового дискурсу про єдність глобального і локального в новому типі «глокальних людей», тобто таких, які володіють декількома мовами, успішно працюють у різних країнах, не втрачаючи зв'язку з батьківщиною, і по-новому розуміють свою етнокультурну приналежність [3].

Концепт «культурний інтелект» (cultural intelligence) – це специфічна форма інтелекту, вираження якої допомагає людині ефективно діяти в культурно різноманітному середовищі [6, 3]. Концептуальну модель культурного інтелекту розробили у 2003 р. Ерлі та Енг (Cultural Intelligence (CQ) [5]. Монографія за редакцією С. Енга і Л. Ван Дюнс також присвячена культурному інтелекту [6] і, крім того, шкалі його вимірювання (Cultural Intelligence Scale – CQS).

Отже, культурний інтелект (CQ) пов'язаний з індивідуальними здібностями швидко розуміти та правильно інтерпретувати обставини, коли людина стикається з різними культурами або їхніми представниками. Культурний інтелект – здатність індивідуума функціонувати й ефективно управляти в іншому культурному середовищі [4, 3]. Коефіцієнт культурного інтелекту (cultural quotient) за аналогією з коефіцієнтом інтелекту IQ та емоційного інтелекту EQ відбиває вираженість специфічної форми інтелекту, що допомагає індивідові ефективно співпрацювати у мультикультурному середовищі. Шкалу культурного інтелекту (Cultural Quatient Scale CQS) розроблено як вимірювальний інструмент американськими дослідниками і апробовано на групах лідерів у західних країнах [4, 5]. Культурний інтелект, що

включає в себе три рівні – універсальний (знання про світ), культурний (знання про іншу культуру) і реальний (знання та вміння взаємодіяти в іншій культурі і в конкретній ситуації), – це можливість зберегти множинність локальних ідентичностей та етнічних культур на глобальному рівні і реальний інструмент для успішної самореалізації в полікультурному світі на особистісному рівні. Людина, яка володіє культурним інтелектом, об'єднує в собі історичний час, соціальний простір та індивідуальний життєвий шлях – три основні координати культурно-історичні парадигми особистості.

Автори концепту культурного інтелекту Ерлі та Енг визначили культурний інтелект як багатовимірний концепт, що включає наступні виміри: метакогнітивний, мотиваційний та поведінковий [4, 5]. Культурний інтелект як багатовимірний концепт ґрунтується на підході Штернберга і Детермана про багатовимірність інтелекту [7, 1–15] і про чотири взаємодоповнювальні виміри для подання індивідуального інтелекту. Шкалі культурного інтелекту присвячені праці Костенко і Горбачика. Йдеться про наступні його рівні:

- метакогнітивний – здатність здобувати знання та здійснювати контроль над процесами пізнання (процесами, в перебігу яких людина набуває та осмислює знання);
- когнітивний – характеристика обсягу знань, наявних у людини;
- мотиваційний – характеристика обсягу зусиль та енергії, спрямована на здобуття нового знання;
- поведінковий – особиста здатність застосовувати знання у практичній площині.

Ці чотири виміри відображають сучасні погляди на інтелект як складну та багаточинникову особистісну властивість. У рамках такого підходу культурний інтелект також розглядається в розрізі подібних чотирьох вимірів. Метакогнітивний вимір культурного інтелекту пов'язаний зі здатністю здобувати та сприймати знання про інші культури. Відповідні здібності включають створення, розвиток і перегляд уявних моделей культурних норм людей з інших країн, різних національностей. Високе значення за цим виміром

характерне для людей, які добре усвідомлюють особливості культурних норм різних суспільств та зважають на них під час міжкультурної взаємодії.

Отже, *метакогнітивний вимір культурного інтелекту* характеризує усвідомлення культурного підґрунтя під час взаємодії з людьми інших культур. Цей вимір є важливим, оскільки саме він активує критичне мислення у ситуаціях міжкультурної взаємодії, сприяє врахуванню культурних звичок та культурної зумовленості мислення, дає змогу людині розвивати та переоцінювати свої уявлення стосовно людей з інших культур, а отже, в підсумку, визначає адекватність розуміння та сприйняття інших культур. *Когнітивний вимір культурного інтелекту* характеризує особисті знання з приводу норм, практик та конвенцій в інших культурах. Ураховуючи величезне різноманіття культур у сучасному світі, когнітивний вимір фіксує знання як культурних універсалій, так і культурних відмінностей. Безумовно, знання культурних спільностей та розбіжностей допомагає приймати слушні рішення та правильно поводитися в міжкультурних ситуаціях. *Мотиваційний вимір культурного інтелекту* характеризує здатність особистості спрямовувати увагу та енергію на пізнання особливостей інших культур, він вельми важливий, оскільки ефективна міжкультурна взаємодія можлива тільки за умов наявності інтересу та докладання реальних зусиль до пізнання нового з приводу інших культур. Нарешті, *поведінковий аспект культурного інтелекту* характеризує особисту здатність демонструвати адекватні вербальні та невербальні дії в ситуації міжкультурної взаємодії. Як відомо ж, поведінка – найвиразніша форма соціальної взаємодії. Крім того, невербальна поведінка відіграє роль своєрідного «мовчазного ключа», який передає зміст незалежно від мови [1, 132–148; 2, 158–193].

Чотири названі виміри культурного інтелекту відображають сучасні погляди на інтелект як складну і багатогранну особистісну властивість. У рамках такого підходу шкала культурного інтелекту перевіряється у працях українських вчених Н. Костенко, Л. Скокової, А. Горбачика, Т. Любиви, Т. Нікітіної та інших [1] і дає можливість оцінювати культурний інтелект не

лише окремих індивідів, а й певних груп.

Інтерес до проблем спілкування у різних сферах людської діяльності нині зростає, взаємодія та взаємовплив культур та їх носіїв спричиняють появу феномену культурного інтелекту як результату змішування народів і культур. Культурний інтелект пов'язаний з індивідуальними здібностями швидко розуміти та правильно інтерпретувати обставини, пов'язані з культурним різноманіттям, і виявляється в ситуаціях, коли людина стикається з різними культурами і представниками різних культур. Для вимірювання CQ розроблено специфічний інструмент – «шкалу культурного інтелекту». Виміри культурного інтелекту пов'язані зі здатністю здобувати та сприймати знання про інші культури та користуватися ними. Концепція культурного інтелекту має виражену практичну спрямованість. Незважаючи на те, що концепція культурного інтелекту широко вживається у психологію управління, поняття культурного інтелекту – важливий внесок розуміння трансформації етнокультурної ідентичності сучасної людини та важливий фактор міжнаціональної комунікації. Досягнення високого рівня культурного інтелекту і глибока кропітка робота над собою повинні визначити формування нового погляду на своє «Я» в полікультурному світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбачик А. Перевірка валідності та надійності шкали культурного інтелекту в Україні / Андрій Горбачик, Тетяна Любива, Тетяна Нікітіна / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 132–148.
2. Костенко Н. Тестування шкали культурної компетентності (CQS): українська аудиторія / Наталія Костенко, Людмила Скокова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. – № 4. – С. 158–193.
3. Солдатова Г.В. Многоязычие как фактор формирования новой идентичности и культурного интеллекта / Г. В. Солдатова, М. В. Тетерина // Мир психологии. – № 3 – С. 34–45.
4. Ang S. Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment

and Decision Making, Cultural Adaptation, and Task Performance / Soon Ang, Linn Van Dyne, Christine Koh, K. Yee Ng, Klaus J. Templer: Cheryl Tay, N. Anand Chandrasekar // Management and Organization Review. – 2007. – Vol. 3, No 3. – P. 335–371.

5. Earley P.C. Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures / P. Christopher Earley, Soon Ang. – Palo Alto, CA : Stanford University Press, 2003.
6. Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement and Application / S. Ang, Van Dyne (Eds.). – Armonk : New York : M.E. Sharpe Inc., 2008. – 403 p.
7. Sternberg R.J. A framework for understanding conceptions of intelligence / Robert J. Sternberg // What is intelligence? Contemporary viewpoints on its nature and definition / R. J. Sternberg, D. J. Detterman (Eds.). – Norwood NJ : Ablex, 1986. – P. 1–15.

REFERENCES

1. Horbachyk A., Lyubyva T. (2015). Perevirka validnosti ta nadiynosti shkaly kul'turnoho intelektu v Ukrayini. Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh, 1, 132-148. [in Ukrainian].
2. Kostenko N., Skokova L. (2012). Testuvannya shkaly kul'turnoyi kompetentnosti (CQS): ukrayins'ka audytoriya. Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh, 4, 158-193. [in Ukrainian].
3. Soldatova H. V., Teteryna M. V. Mnohoyazychye kak faktor formyrovannya novoy ydentychnosty y kul'turnoho yntellekta. Myr psykholohyy, 3, 34-45. [in Russian].
4. Ang S., Dyne L. V., Koh Ch. (2007). Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation, and Task Performance. Management and Organization Review, Vol. 3, 3, 335-371. [in English].
5. Earley P.C., Ang S. (2003). Cultural Intelligence: Individual Interactions Across

Cultures. Palo Alto, CA: Stanford University Press. [in English].

6. Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement and Application. S. Ang, Van Dyne (Eds.). (2008). Armonk: New York: M.E. Sharpe Inc., 403. [in English].
7. Sternberg R.J. (1986). A framework for understanding conceptions of intelligence / Robert J. Sternberg // What is intelligence? Contemporary viewpoints on its nature and definition. R.J. Sternberg, D.J. Detterman (Eds). Norwood NJ: Ablex, 1-15. [in English].